

A TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓ HELYE ÉS SZEREPE KLEBELSBERG KÚNÓ KULTÚRPOLITIKÁJÁBAN

T. KISS TAMÁS

Az ellenforradalom konszolidációjával foglalkozó kutatások és publikációk zöme azzal magyarázza a Horthy-rezsim stabilizálódását — jogosan —, hogy a rendszer politikusainak sikerült megnyerniük a társadalmi osztályok különféle rétegeit. A parasztság jelentős részét a felemás (ún. Nagyatádi-féle) földreformmal, a „középosztályt” az államfenntartó és nemzeti értékeket hordozó funkciók felruházásával, a munkásság kevésbé öntudatos tömegeit részint demagógiával, részint szociálpolitikával, a hatalom tényleges gyakoroltatásával pedig a nagybirtokos-nagytőkés szövetséget.

A rendszer megszilárdításában, a társadalmi osztályok különféle rétegeinek, csoportjainak a megnyerésében azonban fontos és igen lényeges szerep jutott a tömegkommunikációnak, elsősorban a sajtónak, később a Magyar Rádiónak is.

KLEBELSBERG azok közé tartozott, akik már a húszas évek legelején „megéreztek valamit” a modern tömegkommunikáció lényegéből. *A kultuszminiszter „egész politikájából eredően több kortársi ellenforradalmi politikusnál világosabban felismert valamit abból a kulturális mozgásból, a tömegkommunikációs eszközök „modernségéből”, amelyet a 19. század végétől a tömegsajtó, majd éppen a rádió megjelenése jelentett”* — állapítja meg GLATZ FERENC¹.

KLEBELSBERG valóban megsejtette, hogy a társadalom irányításában [befolyásolásában sőt manipulálásában], a könyvkiadás, a sajtó és a „megszületett” Magyar Rádió lényeges szerepet tud/fog betölteni.

Felismerte, hogy *a tömegkommunikációs intézmények és eszközök, a közvélemény alakításában „nemcsak információkat szállító”, hanem egységesítő, integráló funkciókkal is rendelkeznek. Segítségükkel megteremthető az ellenforradalmi rendszer nyilvánossága, amely lehetővé teszi, hogy az uralkodó osztályok, a számukra fontos-lényeges kérdésekben „megértessék magukat”, konszenzusra jussanak a társadalommal.*

Ahhoz, hogy a tömegek elfogadják az ellenforradalmi rendszer értékrendjét és érdekeit, „nyíltságra és nyitottságra” volt szükség. A jelenség ismert, hiszen a modern kapitalizmus védelme [és újratermelése] azt igényelte, hogy az „alsóbb néposztályok” rendelkezzenek azokkal az alapvető műveltségbeli ismeretekkel-információkkal, amelyek „elősegítik beépülésüket” az egyre bonyolultabbá váló polgári világ mindennapjaiba.

KLEBELSBERG azért hangsúlyozta, hogy a „kultúrpolitikának alig lehet titkolni valója”. Mint tájékozott és művelt kultúrpolitikus azonban túllátott a propaganda-iratokon és programbeszédeken. A „jól megírt — elsősorban történelmi tárgyú — munkák többet érnek mint bármilyen” — említette egy alkalommal². Ezért — kezdetben

a Történelmi Társulat elnökeként, később kultuszminiszterként — szorgalmazta azoknak a munkáknak a „népszerű formában történő megjelentetését”, amelyek azt bizonygatták, hogy egyedül az ellenforradalmi rendszer őrzi-stabilizálja a „destruktív forradalmak” előtti világot, a „boldog békeidők” értékeit.

Erőfeszítései, az ország gazdasági-politikai-társadalmi válsága, a pénz erőteljes romlása és a „papírhány” ellenére sikerrel jártak.

KLEBELSBERG a következőkből indult ki. Ha a „pesti aszfaltot a napilapok légiója lepi el, arra lehet következtetni, hogy papír és nyomdafesték mégis csak akad”,³ a „nyerészkeszedeésre alakult nyomdavállalatoktól — pedig — nem lehet követelni azt, hogy veszteséggel dolgozzanak”.⁴ Ezért befolyása és személyes kapcsolatai segítségével, az Országos Központi Hitelszövetkezet anyagi támogatásával altruista nyomdát alapított, ahol a rendszer „jogszerűségét bizonygató” művek önköltségi áron készültek.

KLEBELSBERG nem elégedett meg azzal, hogy sikerült megoldania a könyvkiadás legégetőbb problémáit. Megszervezteti a könyvek üzleti-kereskedelmi terjesztését is. „Kötelességünk gondoskodni a termés értékesítéséről, mi csak abban az esetben sikerülhet, ha kellő mozgékonyssággal végezzük a könyv kiadását, ha a sajtót a tudományos könyv terjesztésének szolgálatába tudjuk állítani, és ha meg tudjuk szervezni az olvasóközönséget”. Mert a „magyar könyvnek be kell jutnia minden magyar házába. Ez nemcsak művelődésünknek, hanem nemzeti fennmaradásunknak is lét — vagy nemlét — kérdése” — mondta a Történelmi Társulat előtt, 1921. december 30-án tartott beszédében.⁵

Az idézetből kiderül, hogy KLEBELSBERG mennyire rendszerben gondolkodott. Nemcsak a könyvek „előállításával” és kereskedelmi terjesztésével törődött, figyelme a sajtó propaganda funkciójára is kiterjedt, sőt úgy vélte, hogy „az érdeklődés felkeltése végett nem szabad visszariadni a tisztas tárgyi reklámtól sem”.⁶

A „magyar könyveket tartalmi vonatkozásban az ismét normává emelt „nemzeti klasszicizmust”, a „barokk szellem” ideálját, a „keresztény-nemzeti gondolatot” terjesztő művek jelentették. Bizonyítható azonban, hogy KLEBELSBERG a parasztság és a munkásság, az „alsóbb néposztályok” műveltségének emelésében látta az ország gazdasági stabilizálódását és fejlődését is. Gazdaságpolitikai eszköznek tekintette a könyveket és az olvasást, ez utóbbinak persze ellentmondott a valóság, hiszen az ország lakosságából, az 1920-as években, több mint egymillió ember analfabéta.

KLEBELSBERG és a korabeli tömegkommunikáció közötti kapcsolat vizsgálatakor érdemes kitérni egy jól érzékelhető, sajátos jelenségre is. Kimutatható, hogy a „Gróf”, *különféle publikációival részint bizonyítani akarta azokat a küzdelmeket, amelyeket az ellenforradalmi rendszer, részint ő, a felkészült-agilis kultúrpolitikus, kulturális területen folytat, az ellenzéki — baloldali és szélsőjobboldali — erőkkel szemben.* Vagyis remekül össze tudta kapcsolni a rezsim érdekeit saját egyéni törekvéseivel. Példa erre az a kötet, amelyet az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. T. jelentetett meg 1927-ben.⁷ A könyv válogatást közölt a különféle lapokban megjelent cikkeiből, a nemzetgyűlésben tartott néhány beszédéből, jelentős törvényjavaslaiból, a képviselőkkel folytatott — gyakorta éles, időnként személyeskedő — vitáit tartalmazó jegyzőkönyvekből.

A „kétfrontos harcot vívó”, gyakorlatias, ám teoretikus hajlandóságú miniszter legalább annyira fontos feladatnak tekintette az elvi-elméleti nézetek osztálytársadalmi szintű tudatosítását is, mint hírt adni a tettekről, a nemzetgyűlési „perlekedésekről”. A „Neonacionalizmus”⁸ címmel megjelentetett kötetében összesítette, rendszerbe foglalta az ellenforradalmi rendszer ideológiáját.

Az államigazgatás, és ezen belül a kulturális élet irányítása elkerülhetetlenül magával hozta azt az igényt, hogy a mindennapi életben szükséges híreket, információkat egyre tömegesebb méretekben, s főként pedig gyorsan lehessen intézményes úton továbbítani. KLEBELSBERG is úgy vélte, hogy a „sajtó a modern életben olyan eszköz, amely nélkül tömegeredményeket elérni nem lehet.”⁹

A „miniszterségem alatt többször kellett tollhoz nyúlnom, hogy népművelési és tudománypolitikai kérdésekben cikkeket írjak” — olvasható a Pesti Napló, 1926. augusztus 25-i számában. KLEBELSBERG úgy vélekedett, hogy „más országokban a miniszter publicisztikai működésére kevésbé van szükség, mert a nyugati államokban erős a kultúrpolitikai közvélemény, amelyhez a parlamentális miniszternek alkalmazkodnia kell. Néhány nappal ezelőtt éppen egyik baloldali lap mutatott rá, hogy nálunk teljesen hiányzik az ilyen kultúrpolitikai közvélemény. Ha valaki egy tetszetős frázist bedob a közvéleménybe, azt egy darabig utána mondogatják, hangoztatják és ezután megint elcsendesedik minden, mert alapjában véve csekély az érdeklődés. Így azután kétszeres kötelessége a miniszternek, hogy reformeszményeit és terveit a nemzetnek megmagyarázza és kérje azok megvalósításához a támogatást.”¹⁰

Nyilvánvaló azonban, hogy nemcsak erről volt szó. A korabeli Magyarországon megjelenő napilapok, mert különféle pártokhoz, felekezetekhez, vagy csoport érdekekhez kötődtek, más és más — egyik csupán megfogalmazásban, a másik irányvonalában stb. — kultúrpolitikát képviseltek. A kulturális élet állami, vagyis „felülről vezérelt” irányítása, sajtó nélkül, aligha lehetett volna eredményes. Jóllehet a bethleni sajtópolitika módszerei között jelentékeny szerepet kapott az ún. szubvenciórendszer bevezetése. Az állami támogatást [segélyezést] a főispánok és a kormány megbízottjai állapították meg és osztották szét. Tőlük függött a lapokat kiadó nyomdavidallatok állami munkával való ellátása is.

KLEBELSBERG tehát többféle okból is fontosnak tartotta, hogy cikkeket és tanulmányokat írjon. Gyakran publikált különféle kormánypárti lapban, elsősorban a Pesti Napló hasábjain. Többnyire aktuális kultúrpolitikai kérdéseket taglaló írásai-
val nemcsak terjesztette a kultuszkormányzati elképzeléseket, de befolyásolta a művelődés-igazgatás helyi irányítóit is.

Az „Egy budai polgár nyílt levele a belügyminiszterhez” című cikk, KLEBELSBERG másféle törekvéséről is árulkodott. A Pesti Napló 1928. október 14-i számában megjelent írásában elmarasztalta a belügyminisztert. Nyíltan megvádolta; amiért az elhanyagolta azt a dunántúli területet, amelyik Buda, Visegrád és Esztergom között terül el. „Lassan összedől Visegrád vára” — írta.

Mi készíthette a „Gróf”-ot arra, hogy a belügyminisztert ilyen úton-módon figyelmeztesse a feladataira?

A választ felfedezhetjük KLEBELSBERG munkamódszerében és ambíciójában. A kultuszminiszter amennyire tisztelte és szorgalmazta a hivatali rend [a hierarchia, az ügyintézési előírások] betartását stb., annyira fontosnak tartotta saját autonómiáját, „mindenekfölöttiségét” hangsúlyozni. Példa erre az a kijelentése, amelyet büszkén hangoztatott a nemzetgyűlésben. „Ha valahányszor állami pénzek nem elégségesek, akkor — én — báró KORNFELD MÓRIC barátomhoz fordulok”¹¹ segítségért akinek kulturális célokra „mindig akad egy-két milliója.”

KLEBELSBERG arra „figyelmeztetett”, hogy az uralkodó osztályok legfelső rétegeihez, vagyonosaihoz fűződő származásbeli és személyes kapcsolataival fölötte áll annak a hivatali apparátusnak, amelyet mind tökéletesebbnek szeretett volna látni. Érzékelte, hogy mekkora és milyen befolyással rendelkezik. A miniszter ugyanis „magasabb pozícióra” vágyott. Törekvése nem volt teljesen alaptalan. A frankhamisítási

botrány idején, BETHLEN ISTVÁN — többek között — Klebelsberget is javasolta Horthynak, miniszterelnöki posztra.¹²

A kultuszminiszter, hogy magasabb pozícióba kerülhessen, igyekezett minden alkalmat megragadni. Többek között felhasználta a sajtó nyújtotta lehetőségeket is, hogy problémalátásával és írásaival bizonyítsa rátermettségét-érettségét a közvélemény előtt. Elhitesse az állampolgárral, hogy kész bátran és nyíltan kiállni az igazság mellett, még akkor is, ha minisztertársával szemben kell ezt megtennie.

KLEBELSBERG jól tudta, hogy a közvéleményre hivatkozó-támaszkodó politikus mindig népszerűbb, eredményesebb és hatékonyabb munkát képes végezni, mint az, aki — rendelkezék bár a legzséniálisabb elgondolásokkal is — elzárkózik a nyilvánosságtól, vagy lebecsüli azt.

KLEBELSBERG az elsők közé tartozott, akik „felfedezték, hogy van rádió”.

A miniszter, a Magyar Rádió kultúrpolitikai jelentőségéről legelőször 1925. november 25-én, a nemzetgyűlésben mondott beszédében szólt. Figyelemre méltó, hogy mennyire gyorsan és programszerűen reagált az új tömegkommunikációs intézmény megjelenésére. A rádió ugyanis csak 1925. december 1-től jelentkezett rendszeresen műsorokkal! Azt hangsúlyozta, hogy a rádió olyan taneszköz, olyan oktatási lehetőség, amelyet az oktatásügynek feltétlenül ki kell használni. „Budapestről az egész országnak lehet előadást tartani mert a rádió folytán egész Magyarország jóformán egy nagy tantermet képez s az oktatásnak oly lehetőségei nyílnak meg, melyeket elődeink nem ismertek”.¹³

A rádióval kapcsolatos miniszteri elképzelésekből tulajdonképpen két forma valósult meg. Egyrészt sor került az ún. „rádiós szabadegyetemi” előadások sugárzására. Hosszas előkészületek után az „iskolán kívüli népművelés rádióadásai” című műsor 1928-ban jelentkezett először, hetente kétszer — vasárnap és csütörtökön — egy-egy órás időtartalommal. Másrészt néhány alkalommal KLEBELSBERG beszédet mondhatott és felolvasást tarthatott a rádióban.

*A rádióval valóban olyan új tömeghasználati cikk jelent meg, ami valamennyi átlagkeresetű család [ember] számára elérhető volt. A viszonylag szegényebb rétegek is megvásárolhatták. Még akkor is, ha a rádiózás a húszas évek Magyarországon nem tartozott az „olcsó mulatságok” közé. Szegeden például, mint ahogyan erről hírt adott a Délmagyarország című lap, nagyon sokan nem tudtak maguknak rádiókészüléket venni.*¹⁴

KLEBELSBERG helyesen ismerte fel, hogy az új tömegkommunikáció fontos részét képezi a kultúra demokratizálásának. A rádió a korábbi időszakhoz mérten hatalmas mértékben kiszélesíti a kulturális értékekhez való hozzáférhetőség lehetőségét. A „szabadegyetemi” műsorok — elvileg — az ország legeldugottabb településén is hallhatók.

A valóság és a gyakorlat azonban azt mutatta, hogy a kulturális demokrácia kiszélesítéséhez sok minden másra is szükség van. A fiatal, még sok problémával küszködő rádiótól sem lehetett elvárni, hogy egy országos népművelési programban központi helye legyen.

A korabeli szegedi statisztika¹⁵ szerint, amely akár országos, reprezentatív mintának is tekinthető, a forgalomban lévő rádiókészülékek alacsony technikai színvonalat képviseltek.

A statisztika jól mutatja, hogy az őstermelők és az ipari munkások tulajdonában kevés, zömmel a „feszült hallgatózást” igénylő detektoros rádió volt.

	Előfizetők száma és megoszlása		Detektoros készülékek száma és megoszlása	
	1930	1929	1930	1929
Kereskedő, iparos:	1951	1680	1102	1076
Kisbirtokos, őstermelő, földműves:	246	230	112	103
Szabadfoglalkozású (orvos, ügyvéd, tanár, újságíró, tisztviselő, értelmiségi):	2600	2226	1284	1138
Ipari munkás:	459	440	370	361
Diák:	216	210	138	132
Intézetek:	28	28	1	1
Nyilvános helyiségek (klubok, kávéházak, éttermek):	50	49	—	—
Magánzók:	238	204	—	—
Összesen:	5688	5075	3108	2895

A Magyar Rádió műsorainak hatékonyságát egyébként jelentősen befolyásolták a vételi viszonyok is. Az ország egyes részein nem, vagy alig lehetett fogni az adásokat. A Szegedi Rádióklub tagjai például ezért kérték KLEBELSBERG segítségét, 1930. májusában, hogy támogassa egy reléállomás megépítését.¹⁶

Az országos statisztika szerint, 1929/30-ban nyilvántartott rádió-előfizetőknek 7,2, illetve 7,4%-a tartozott az őstermelőkhöz, ami 22 219, illetve 19 831 előfizetőt jelentett.¹⁷ Ugyanakkor ha azt vesszük figyelembe, hogy az őstermelők táborába elsősorban a mezőgazdasági tisztviselőket és önállókat foglalta magába 63,5% illetve 23,7%-os arányban [tehát a kettőből kiszoruló mezőgazdasági gépész, földnélküli mezőgazdasági munkás csak 12,8%],¹⁸ akkor látható, hogy a parasztság birtokos résszéhez, illetőleg annak is csak szűk rétegéhez érhetett el a „szabadegyetemi” adás. Amennyiben még azt is figyelembe vesszük, hogy a műsort délután 15 és 16 órakor sugározták, amikor a megcélzott réteg éppen dolgozik, érzékelhető, hogy a rádió-előfizetőknek is csaknem mintegy harmada hallgathatta hétköznapi a rádiót.¹⁹

KLEBELSBERG minden tőle telhetőt megtett annak érdekében, hogy a „rádiós szabadegyetem” műsorait minél többen hallgathassák. Egy akció keretében például, mintegy száz rádiókészülékét ajándékozott a falusi és tanyai iskoláknak, hogy a népiskola még inkább „30—40 tanya művelődési központja” legyen. A néptanítóktól pedig azt kérte, hogy csoportos rádióhallgatásokat szervezzenek.

A „szabadegyetem” hatékonyságát a rádiókészülékek számán, technikai színvonalán, a vételi lehetőségeken vagy az adások időpontjain kívül, maga a műsor tartalma is jelentősen befolyásolta. Az első húsz percben könnyűzenét, a második húsz percben előadást, a harmadikban pedig „nevezetesebb aktualitásokat közlő szabadegyetemről”, a Magyar Rádió igazgatója, KOZMA MIKLÓS, naplójában a következőket írta: „A program úgy néz ki, hogy a tisztelt parasztnak énekel Basilides Mária egyet, utána beszélnek a trágyázásról, azután jön valami a Walkürből, és a végén egy előadás arról, hogyan kell a pöcegödrt rendben tartani”.²⁰

A naplófeljegyzésből is kiderült, hogy KOZMA MIKLÓS nem csupán a programról mondott véleményt, átvitt értelemben magáról Klebelsbergéről is nyilatkozott. Kozma ugyanis elutasította a „rádióval kapcsolatos miniszteri terveket”. A „programot ő szeretné irányítani” — írja felháborodva naplójában a rádió igazgatója. Ezért mindent elkövetett, hogy intézményét függetlenítse a VKM befolyásától. Nem azért, mert VITÉZ KOZMA MIKLÓS ellenezte volna az ellenforradalmi rendszer hiva-

talos kultúrpolitikáját, hanem mert hangsúlyozni akarta, hogy a Magyar Rádió — mint részvénytársaság — független a napi politikától. Erőfeszítése sikerrel járt, mert KLEBELSBERG valóban nem tudta érvényesíteni elképzeléseit.

A „rádiós szabadegyetem” azonban jó példa arra, hogy kimutassuk a „Gróf” kultúrpolitikai vénáját.

Nem kétséges, a miniszter a „szabadegyetemi” adásokkal arra törekedett, hogy elősegítse a tömegek művelődését, a rádiótól pedig elvárta, hogy hatékonyan terjessze az uralkodó osztályok értékrendjét. Mint rendszeréhez hű és taktikus politikus viszont elérkezettnek látta az időt, hogy a rádiós programmal válaszoljon az ellenzék kulturális demokráciát sürgető támadásaira. KLEBELSBERG munkamódszerére ugyanis az is jellemző volt, hogy a baloldali [sőt a szélsőjobboldali] képviselők tartalmi problémákat megfogalmazó kérdéseire, formai megoldásokkal válaszolt.

A miniszter egész kultúrpolitikájából és szemléletéből adódóan szükségesnek tartotta, hogy közvetlenül a rádió útján is, formálja-alakítsa az ország kulturális közvéleményét. Az első miniszterek közé tartozott, aki beszédet mondhatott és előadásokat tarthatott a mikrofonok előtt. Például 1926-ban a Testnevelési Tanács előadás-sorozatának megnyitóját sugározták, 1931-ben Széchenyiről beszélt, majd a szegedi iskolaavatóját közvetítették, 1932-ben pedig az Alföld gazdasági-társadalmi-kulturális problémáiról tartott előadását adták a rádióban.

Mint láttuk: KLEBELSBERG nemcsak felismerte a tömegkommunikáció kultúrpolitikai jelentőségét, de élt is a közvélemény-formálás eszközeivel. Abban, hogy „Csonka-Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország”-féle propaganda befolyást gyakorolhatott a tömegekre, hogy a revíziót hirdető politikai és magatartásbeli egység kialakulhatott²¹, a miniszter nem csekély szerepet játszott. Ugyanakkor a *kiterjedt és tudatos publikációs tevékenységével olyan újszerű művelődés-igazgatási módszert alkalmazott, amely napjainkban is érvényes.*

Jegyzetek

1. GLATZ FERENC: Kultúrpolitika, hivatalos ideológia és Rádió (1927—1937) = Tanulmányok a magyar rádió történetéből 1925—1945. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Bp. 1975. 50. p.
2. Gróf KLEBELSBERG KUNÓ beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916—1926. Az Athenaeum Kiadása, Bp. 1927. (A továbbiakban: Beszédei, cikkei... i. m.) 53. p.
3. Beszédei, cikkei... i. m. 34. p.
4. Beszédei, cikkei... i. m. 48. p.
5. Beszédei, cikkei... i. m. 49. p.
6. Beszédei, cikkei... i. m. 48. p.
7. Gróf KLEBELSBERG KUNÓ beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916—1926. Az Athenaeum Kiadása, Bp. 1927.
8. KLEBELSBERG KUNÓ: Neonacionalizmus, Bp. 1928.
9. Beszédei, cikkei... i. m. 48. p.
10. KLEBELSBERG KUNÓ: Egyetem-mészárlás és kultúrfölény = Pesti Napló, 1926. augusztus 25.
11. Beszédei, cikkei... i. m. 574—575. p.
12. HORTHY MIKLÓS titkos iratai, Kossuth Kiadó, Bp. 1962.
13. Beszédei, cikkei... i. m. 543. p.
14. 2580 rádióállomás van Szegeden = Délmagyarország, 1928. november 25. 7. p.
15. 5688 rádiókészülék működik Szegeden = Délmagyarország, 1931. január 1. 5. p.
16. Memorandumban kéri a szegedi rádióállomás megépítését = Délmagyarország, 1930. május 23. 5. p.
17. Statisztikai Szemle, 1931. 5. sz. 510. p.
18. Az 1934. évi részletes felmérésből derül ki. Statisztikai Szemle, 1935. 1. sz. 56. p.
19. GLATZ FERENC: Kultúrpolitika, hivatalos ideológia... i. m. 55. p.
20. OL. KOZMA MIKLÓS iratai. Naplófeljegyzések, 1929. január 17.
21. VITÁNYI IVÁN: Valóság és lehetőség a művelődési otthonban, Bp. 1979. 51. p.

STELLE UND ROLLE DER MASSENKOMMUNIKATION IN DER KULTURPOLITIK VON KUNÓ KLEBELSBERG

TAMÁS T. KISS

Die Stabilisierung des Horthy-Regimes wird von der Mehrheit der die Konsolidation der Gegenrevolution behandelnden Forschungen und Publikationen — mit Recht — dadurch erklärt, dass die Politiker des Systems die verschiedenen Schichten gesellschaftlicher Klassen gewinnen konnten. Bedeutender Teil der Bauerschaft wurde mit der ungleichen Agrarreform („Nagyatádi“), die Mittelklasse mit Ausstattung der staatshaltenden und nationalen Werte tragenden Funktionen, die weniger selbstbewussten Massen der Arbeiterschaft teilweise mit Demagogie, teilweise mit Sozialpolitik, der Grossgrundbesitzer- und Grosskapitalistenbund aber mit wirklicher Übertragung der Macht gewonnen.

In der Stabilisierung des Systems, der Gewinnung verschiedener Schichten und Gruppen der gesellschaftlichen Klassen spielte aber auch die Massenkommunikation von Kunó Klebelsberg eine wesentliche und wichtige Rolle.

МЕСТО И РОЛЬ МАССОВОЙ КОММУНИКАЦИИ В КУЛЬТУРНОЙ ПОЛИТИКЕ КУНО КЛЕБЕЛСБЕРГА

ТАМАШ Т. КИШ

Большая часть исследований и публикаций, освещающих проблемы консолидации контрреволюции, справедливо обосновывают факт стабилизации режима Хорти тем, что политикам системы удалось привлечь на свою сторону различные слои общественных классов. Значительная масса крестьянства была привлечена непоследовательной земельной реформой Надьатади, «средний класс» — обеспечением функций, носящих национальные интересы и сохранения государства, а менее сознательные массы рабочего класса поддались отчасти демагогии, отчасти социальной политике, помещичье-капиталистический союз был привлечен действительным употреблением власти.

Однако, в укреплении системы, в завоевании различных групп и слоев общественных классов важную и существенную роль сыграли средства массовой коммуникации под руководством Куно Клебелсберга.